

Rezultati zaštitnih istraživanja na trasi autoceste Beli Manastir - Osijek - Svilaj

Balen, Jacqueline

Authored book / Autorska knjiga

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Publication year / Godina izdavanja: **2008**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:300:272786>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

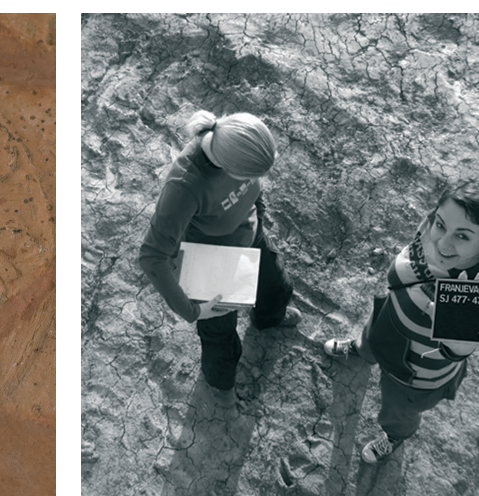
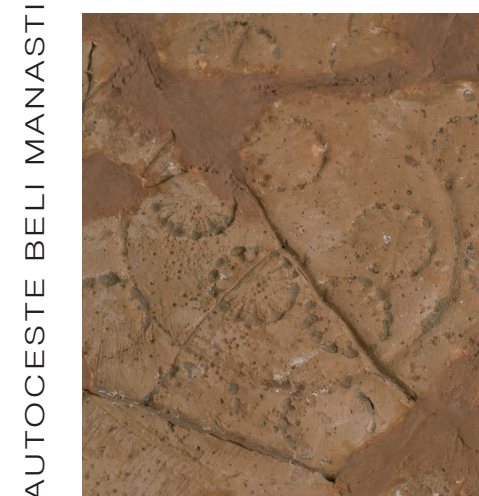
Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-27**

Repository / Repozitorij:

[AMZdepo - Repository of the Archaeological Museum in Zagreb](#)

REZULTATI ZAŠTITNIH ISTRAŽIVANJA NA TRASI AUTOCESTE BELI MANASTIR - OSIJEK - SVILAJ

REZULTATI ZAŠTITNIH ISTRAŽIVANJA NA TRASI AUTOCESTE BELI MANASTIR - OSIJEK - SVILAJ

Izložba

Organizator:

Arheološki muzej u Zagrebu

Autor izložbe:

Jacqueline Balen

Izrada 3D prezentacije:

Ban projekt

Izrada 3D prezentacije zemunice:

Ana Solter

**Likovno oblikovanje
i grafička priprema panoa:**

Natalie Orsag

Srećko Škrinjarić

Fotografije:

Ivan Drnić

Pavle Dugonjić

Igor Krajcar

Ana Solter

Ivana Turčin

Tehnička realizacija:

Ivan Troha

Robert Vazdar

Restauracija izložaka:

Damir Doračić

Josip Fluksi

Ivan Gagro

Slađana Latinović

Zrinka Znidarčić

Realizaciju izložbe pomogli su:

Hrvatske autoceste

Zagrebačka pivovara

Katalog

Nakladnik:

Arheološki muzej u Zagrebu

Za nakladnika:

Ante Rendić-Miočević

Tekst:

Jacqueline Balen

Lektura:

Božena Bunčić

**Likovno oblikovanje
i grafička priprema:**

Srećko Škrinjarić

Fotografije:

Ivan Drnić

Igor Krajcar

Ana Solter

Ivana Turčin

Tisak:

Laserplus, Zagreb

Nakada:

500 primjeraka

Katalog i izložba financirani su sredstvima

Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport

Grada Zagreba

ISBN: 978-953-6789-33-7

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 680379

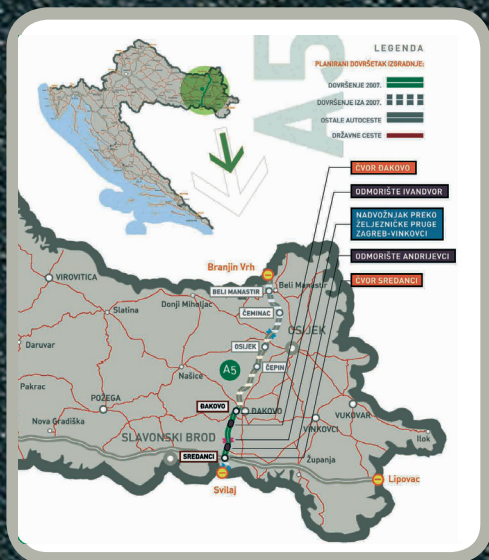
ARHEOLOŠKI MUZEJ U ZAGREBU

REZULTATI ZAŠTITNIH ISTRAŽIVANJA NA TRASI AUTOCESTE BELI MANASTIR - OSIJEK - SVILAJ

Zagreb, 2008.

Osijek

Jurjevac - Stara Vodenica
str. 32/36

Tomašanci - Palača
str. 28/36

Ivanovci Gorjanski - Palanka
str. 24/36

Đakovo
str. 18/36

Ivandvor - Gaj
str. 14/36

Pajtenica - Velike Livade
str. 10/36

● PREDGOVOR
➔ 04-05/36

Značajni razvojni državni projekti, osobito kad je riječ o izgradnji infrastrukturnih objekata, a osobito važnih prometnica i poglavito autocesta, preduvjet su gospodarskog i svekolikog drugog napretka u svakoj zemlji. Dakako da niti Hrvatska u tome nije izuzetak pa smo svjedoci intenzivnih radova na izgradnji autocesta u različitim krajevima zemlje.

U novije vrijeme doista su učinjeni veliki naponi i u tom pogledu ostvareni impresivni rezultati. Kao što su prethodno pokazali primjeri uspješne primjene modela sustavnih arheoloških istraživanja na trasama autocesta u mnogim zemljama, primjerice u nama susjednoj Sloveniji, i u Hrvatskoj su infrastrukturni zahvati sličnog opsega i značenja omogućili da se prostor namijenjen takvim sadržajima prethodno temeljito arheološki istraži.

Vrlo bitnim se u ovoj prigodi čini naglasiti da okolnosti u kojima se provode arheološka istraživanja na pojedinim sektorima planiranih cestovnih pravaca, unatoč ponekad otežanim uvjetima rada, ne samo zbog dužine trajanja radova i borbe s postavljenim rokovima, nego i zbog izvođenja radova u vremenskim prilikama koje najčešće nisu optimalne za izvođenje arheoloških radova, dosadašnji postignuti rezultati u velikom broju slučajeva opravdavaju uložena sredstva i u značajnoj mjeri pridonose novim spoznajama o arheološkoj baštini u područjima u kojima su takvi radovi obavljeni.

U dosadašnjim istraživanjima otkriveni su brojni, ranije nepoznati pretpovijesni, antički i srednjovjekovni lokaliteti, a velik broj arheoloških nalaza, koji su znatnim dijelom još u fazi obrade, uskoro će popuniti izložbene vitrine naših muzejskih ustanova.

Još nešto se čini osobito važnim naglasiti: zahvaljujući upravo takvim zahtjevnim radovima bilo je moguće primijeniti najsuvremenije metode terenskih istraživanja i odgovarajuće obrade podataka dobijenih o otkrivenim nalazima, a ujedno isprobati suvremenu, vrlo sofisticiranu tehnologiju, koja koja u nas nije bila u masovnijoj upotrebi.

Radovi na cestovnoj infrastrukturi na taj su način postali svojevrsnim generatorom napretka arheološke prakse u Hrvatskoj, a stručnjacima koji su u tome sudjelovali oni su poslužili kao izvrsna „škola“,

osiguravši im i znatno povoljniju startnu poziciju u rješavanju još zahtjevnijih zadataka koji bi se mogli očekivati u bližoj i daljoj budućnosti.

Izložba s naslovom „Rezultati zaštitnih istraživanja na trasi autoceste Beli Manastir - Osijek - Svilaj“ također koristi vrlo suvremene oblike izložbene prezentacije, odnosno ostvarenih rezultata arheoloških istraživanja koja su nakon 2006. god., u dogovoru s Ministarstvom kulture RH i Hrvatskim autocestama, obavljena na ukupno šest lokaliteta raspoređenih na dijelu trase cestovnog pravca koji je Muzeju bio povjeren. Ona sumira i, na neki način, detaljno dokumentira ono što je ocijenjeno najzanimljivijim, a što bi prema mišljenju autorice izložbe moglo zanimati stručnu i širu zainteresiranu javnost. To, dakako, ne znači da izložba pretendira na cjelovit konačan pogled na sve poduzete aktivnosti i rezultate koji su iz njih proistekli, budući da su neke analize, uključujući i obradu dijela otkrivene građe, još u tijeku i u fazi su detaljnih analiza. Upravo ta činjenica čini se, međutim, znakovitom.

Takav pristup prezentiranja rezultata istraživanja pokazuje, naime, da su autori izložbe vodili računa o potrebi promptnog reagiranja i upoznavanja javnosti s onim što je postignuto istraživanjima. Preostaje stoga uputiti im riječi zahvale za uspješno obavljen posao, poglavito autorici izložbe Jacquelinei Balen, ali i svim njezinim suradnicima koji su na bilo koji način sudjelovali u različitim fazama realizacije projekta. Njihova imena navedena su u impressumu prigodne publikacije koja je tiskana u ovoj prigodi pa ih neću ovdje ponavljati.

Napomenuo bih također da je financijska sredstva za realizaciju izložbe osigurao Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport Grada Zagreba, a projekt su poduprle i Hrvatske autoceste te Zagrebačka pivovara. Svima im se u ime Arheološkog muzeja u Zagrebu u ovoj prigodi najiskrenije zahvaljujem.

Ante Rendić-Miočević

Danas se zbog gradnje mnogih prometnica intenziviraju zaštitna arheološka iskopavanja, kojima se mogu istražiti velike površine te se tako može doći do iznimno korisnih novih spoznaja o arheološkoj baštini.

Arheološki muzej u Zagrebu od 2006. godine sudjelovao je u zaštitnim arheološkim istraživanjima na trasi autoceste A 5, Beli Manastir - Osijek - Svilaj. Istraživanja su obavljena na sedam lokaliteta, šest u okolici Đakova: Pajtenica, Ivandvor, Franjevac, Palanka, Palača i Stara Vodenica čija je ukupno istražena površina od 178000 m² te na jednom lokalitetu u okolici Osijeka: Josipovac - Gravinjak, pod vodstvom Sanjina Mihelića.

Autocesta A 5 kao dio europskog prometnog koridora C 5 proteže se od granice s Republikom Mađarskom do granice s Republikom BiH u dužini od 88,6 km. Dio koridora C 5 koji prolazi kroz Hrvatsku podijeljen je na pet dionica u sjevernom dijelu: Granica Republike Mađarske - Beli Manastir (5 km); Beli Manastir - Osijek (24,5 km); Osijek - Đakovo (32,5 km); Đakovo - Sredanci (23 km); Sredanci - granica Republike BiH (3,6 km).

Prije početka građevinskih radova načinjene su stručne podloge u kojima su za svaku od dionica prikazani položaji arheoloških nalazišta. Osim već poznatih registriranih lokaliteta koji su se nalazili na pravcima budućih prometnica, stručnjaci su raznim tehnikama i metodama (rekognosciranje, geofizička istraživanja, geomehanička istraživanja itd.) pregledali teren da bi se utvrdili položaji dosad nepoznatih arheoloških lokaliteta. Također je osiguran arheološki nadzor nad izvođenjem svih zemljanih radova u slučaju pojave novih lokaliteta. Na temelju tih rezultata i stručnih podloga, između Ministarstva kulture i investitora Hrvatskih autocesta dogovoreno je provođenje zaštitnih arheoloških istraživanja.

Radove su izvodili - a neka istraživanja su još u tijeku - Služba za arheologiju Hrvatskog restauratorskog zavoda, Odsjek za arheologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Odjel za arheologiju Sveučilišta u Zadru, Institut za arheologiju, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti - Odsjek za arheologiju, Arheološki muzej u Osijeku, Muzej Slavonije, Muzej Brodskog Posavlja te Muzej Đakovštine.

U iskopavanjima koja su vođena od strane Arheološkog muzeja u Zagrebu kao dio stručne ekipe

sudjelovali su: Ana Solter (izrada situacijskih planova i 3D modela), Ivan Drnić (foto dokumentacija), Miljenka Galić, Ana Kordić Galić, Andreja Kudelić i Zrinka Znidarčić te studenti Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Petra Brkić, Pavle Dugonjić, Katarina Gerometta, Anita Ivanković, Katarina Jerbić, Snježana Smolić, Iva Šegota, Nera Šegvić, Jana Škrkulja, Ivana Turčin i Josip Zorić.

U provedenim zaštitnim arheološkim istraživanjima sloj humusa (izoranog sloja) skidan je strojno. Korišten je bager širine žlice 200 cm. Debljina oranog sloja iznosila je u prosjeku od 20 - 40 centimetara. Nakon sloja humusa u sterilnom sloju (zdravici) nailazilo se na zapune arheoloških objekata, odnosno zapuna jama koje su ručno kopane.

Koordinatna mreža na svim lokalitetima postavljena je u smjeru sjever - jug, a dimenzije kvadrata iznosile su 5x5 metara.

Dokumentacija je na svim istraživanjima vođena prema službenim obrascima Ministarstva kulture. Cjelokupna originalna dokumentacija, koja uključuje nacrtu i foto dokumentaciju, nalazi se u Arheološkom muzeju u Zagrebu.

Iz prikupljenih uzoraka u tijeku je analiza životinjskih kostiju te analiza arheobotaničkih ostataka koje radi Kelly Reed iz University College of London. Analizu ljudskog kosturnog materijala s nalazišta Franjevac obavili su mr. sc. Ivor Janković i dr. sc. Petra Rajić Šikanjić iz Instituta za antropologiju u Zagrebu. Analize starosti napravljene su radiometrijskom metodom datiranja radioaktivnim ugljikom (C 14) na uzorcima ugljena i kostiju u Beta Analytic, Miami, Florida. Na uzorcima ugljena s nalazišta Ivandvor, Pajtenica i Franjevac na Šumarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu napravljena je makroskopska i mikroskopska analiza s ciljem utvrđivanja vrste drveta. Geomorfološke karakteristike terena i petrografsku procjenu uzoraka stijena obavio je dipl. geolog Hrvoje Švarić.

Svi metalni predmeti nalaze se u konzervatorsko-restauratorskoj radionici Arheološkog muzeja u Zagrebu, a u tijeku je i obrada keramičke građe na kojoj su radili studenti arheologije Jelena Boras, Petra Brkić, Marela Čavarušić, Ana Đukić, Silvio Stančević, Iva Stojević, Iva Šegota i Josip Zorić.

UVOD ○

← 06-07/36

Želja da se dosadašnji rezultati arheoloških istraživanja zorno predoče široj javnosti rezultirala je izložbom „Rezultati zaštitnih istraživanja na trasi autoceste Beli Manastir - Osijek - Svilaj“ te ovom prigodnom publikacijom.

Na izložbi je predstavljen samo dio otkrivene građe, jer je obrada dijela građe još uvijek u tijeku, a namjera je također da se osim arheoloških nalaza javnosti predoči i metodologija rada te uvjeti arheologa prigodom izvođenja zaštitnih arheoloških iskopavanja.

UVOD ●

← **08-09/36**

● PAJTENICA - VELIKE LIVADE
➔ 10-11/36

U razdoblju od 25. 09. do 31. 10. 2006. godine provedena su zaštitna arheološka istraživanja na položaju Pajtenica. Arheološki lokalitet nalazi se na trasi autoceste Beli Manastir – Osijek – Svilaj, dionica Đakovo – Sredanci, između stacionaža 65+900 i 66+100. Ukupna istražena površina iznosila je 18.000 m².

Arheološki lokalitet Pajtenica smješten je na povišenom položaju - gredi istočno od Đakovačkih Selaca, četiri km jugozapadno od grada Đakova. Greda se proteže u smjeru zapad –istok, a buduća autocesta ju presjeca u smjeru sjever-jug.

Lokalitet je evidentiran u proljeće 2005.g. prigodom re-kognosciranja te obilaska već ubiciranih lokaliteta na trasi buduće autoceste. U proljeće 2006. na nalazištu su provedeni probni rovovi kako bi se ustanovila veličina nalazišta.

Uzvisina na kojoj je smješteno naselje s južne strane omeđena je niskim vodoplavnim područjem (gdje je prokopan i kanal). Riječ je o jednoslojnom lokalitetu s horizontalnom stratigrafijom. Na temelju zaštitnih arheoloških istraživanja na nalazištu Pajtenica možemo govoriti o postojanju pretpovijesnog naselja pripadnika lasinjske kulture kao i o manjem naselju iz srednjovjekovnog razdoblja (11.-12. st.).

Kako je riječ o jednoslojnom nalazištu čiji je kulturni sloj, ukoliko ga je uopće i bilo, uništen intenzivnom poljoprivrednom obradom, pronađeni su samo ukopani objekti među kojima su na ovome lokalitetu izdvojene otpadne jame, veće radne zemunice, kao i kanali i stupovi koji su bili zapunjeni različitim vrstama zapuna koje su sadržavale pokretne arheološke nalaze. Možemo pretpostaviti kako je većina kanala i stupova služila za pridržavanje konstrukcije, možda nadstrešnice ili su bili dijelovi ograda oko kuća ili prostora namijenjenih za čuvanje stoke.

Zanimljivo je za istaknuti da su na središnjem dijelu nalazišta, na platou, ustanovljena četiri objekta koja čine krug između kojih se nalazi prazan prostor veličine cca 15 x 15 metara. U dva od navedenih objekata pronađeni su i jedini bakreni predmeti na nalazištu.

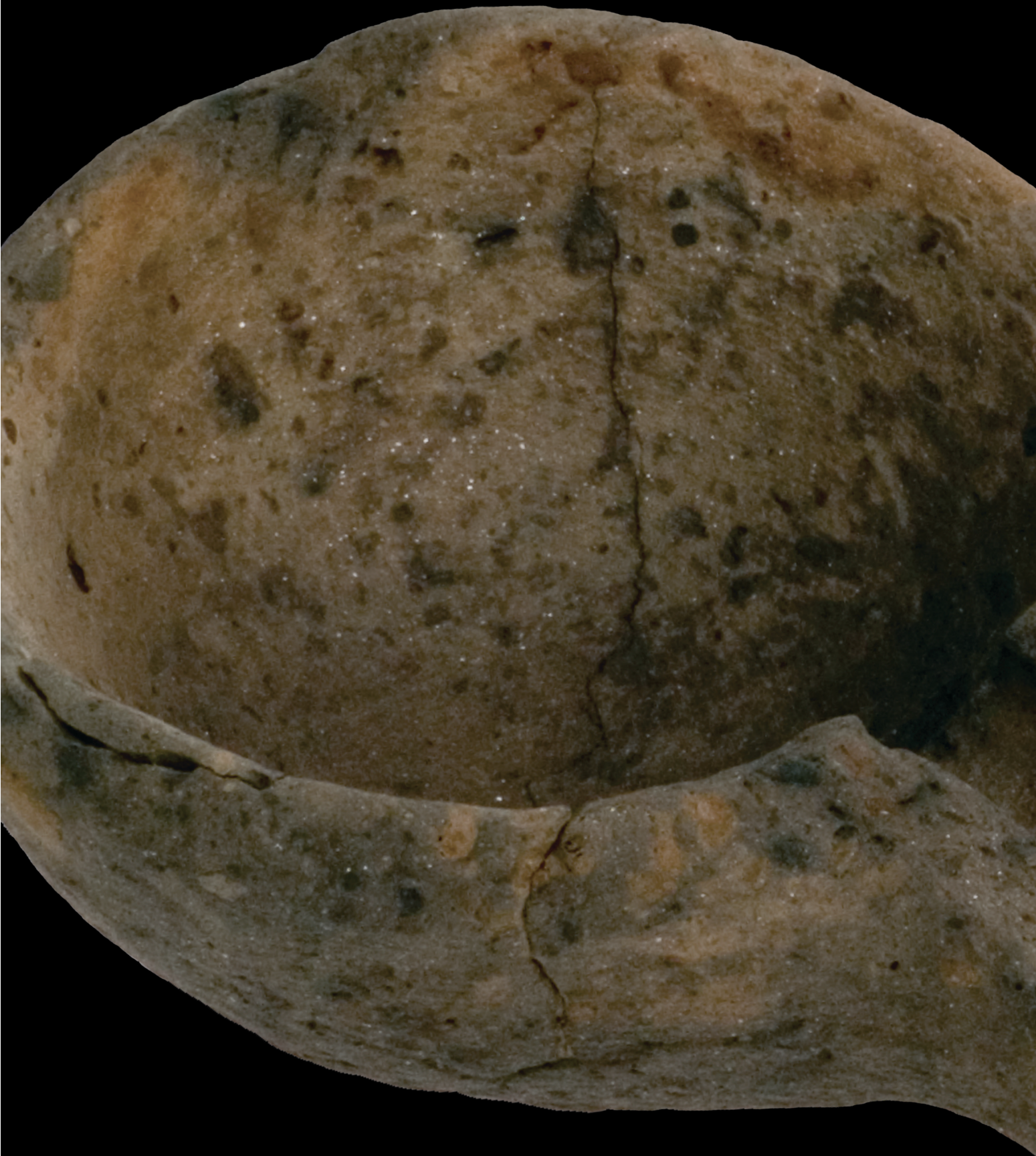
Oblici posuda pronađeni na ovom nalazištu u potpunosti se uklapaju u sliku koju imamo o lasinjskoj kulturi. Najzastupljeniji su oblici vrč ili šalice s jednom trakastom ručkom te različiti oblici zdjela, često na visokoj nozi te s velikim jezičastim izbočinama na ramenu posuda.

Važno je za istaknuti da je pronađena velika količina keramičkih žlica, što je inače karakteristično za lasinjsku kulturu, ali i nešto što je neuobičajeno, odnosno nalazi tri bakrena predmeta. Naime, iako pripada razdoblju bakrenoga doba, lasinjsku kulturu odlikuje način života inače karakterističan mlađem kamenom dobu.

Kameni materijal na nalazištu dijelimo na cijepanu litičku građu od rožnjaka, te na različite bruseve i žrvnjeve od pješčenjaka i ostale kamene izradevine od granita, pegmatita i škriljavca. Kamen korišten za izradu alatki nabavljan je najvjerojatnije iz obližnjih slavonskih planina. Veliki masivi Papuk i Krndija, Psunj i Dilj zapadno od Đakova izvor su cijelog niza magmatskih i metamorfnih stijena nađenih na lokalitetu.

Lasinjsko naselje možemo datirati u razdoblje od 4350 do 3640 god. pr. Kr. što nam je potvrđeno serijom od osam radiokarbonskih datuma.

● **IVANDVOR - GAJ**
➔ **14-15/36**

U razdoblju od 27. 06. do 05. 08. 2006. godine provedena su zaštitna arheološka istraživanja na položaju Ivandvor - šuma Gaj. Arheološki lokalitet pozicioniran je na trasi autoceste Beli Manastir - Osijek - Svilaj, dionica Đakovo - Sredanci, stacionaža 63+325 - 63+550. Ukupna istražena površina iznosila je 16.000 m².

Lokalitet Ivandvor - šuma Gaj smješten je na povišenom položaju, gredi, oko 3,5 km zapadno od Đakova, na cesti za Đakovačke Selce i Ergelu Ivandvor. Uzvisina na kojoj je smješteno naselje sa sjeverne i južne strane omeđena je niskim vodoplavnim područjem. Lokalitet je dosta uništen sadnjom šume te ukopavanjima tijekom II. svjetskog rata.

Trasa autoceste zahvatila je tek manji dio naselja. Lokalitet se proteže u smjeru zapad - istok, a trasa ga presijeca u smjeru SI - JZ. Naselje se proteže dalje na istok, dublje u šumu i prema obilaznici (brza cesta Đakovo - Osijek).

Arheološki lokalitet prostire se na površini između stacionaža 63+325 i 63+500. Između st. 63+500 i 63+600 nije pronađen niti jedan objekt, a također objekti (jame) jenjavaju na južnoj padini (od st. 63+450 do 63+500). Najveća je koncentracija objekata zabilježena između st. 63+325 i 63+450, tj. na samome platou grede. Iako je uobičajeno da su pretpovijesni ljudi naseljavali i južne padine nalazišta (zbog klimatskih uvjeta), na ovome nalazištu to nije slučaj s obzirom na to da je padina prestrma te je stoga najvjerojatnije bila nepovoljna za naseljavanje.

Među ukopanim objektima najviše je pretpovijesnih - uglavnom je riječ o otpadnim jamama, ali pronađene su i zemunice, odnosno veći radni i/ili stambeni prostori. Zapuna je uglavnom u svima bila tamna, masna, tvrda zemlja. Ukopi zemunica kao stambeno-radni prostori uglavnom su nepravilna, ovalna oblika s jednom ili više izdvojenih manjih prostora te ponekad s dublje ukopanim stupovima na dnu na kojima je počivala krovna konstrukcija. Sve zemunice imaju okomito ili koso postavljene stijenke, a djelomično i nadzemni dio konstrukcije na što ukazuje i velika količina kućnoga lijepa. Zapune pojedinih zemunica sadržavale su veće količine pokretnih nalaza što nam pokazuje da su nakon napuštanja njihovi ukopi korišteni kao otpadne jame.

Od pokretnih nalaza u najvećem su broju pronađeni ulomci keramičkih posuda, zatim kućnog lijepa te naposljetku nalazi kamena. Nalazi keramike upućuju da nalazište možemo datirati u razdoblje kasnog neolitika, odnosno da je pripadalo nosiocima sopotske kulture. U pronađenom materijalu prevladavaju ulomci grubljeg posuđa među kojima dominiraju lonci S-profilacije, blago bikonične zdjele i posude na punoj nozi. Uz najčešći ukras plastične trake s otiscima vrha prsta, na spomenutim posudama zapažamo i niz različitih funkcionalno-dekorativnih elemenata među kojima treba izdvojiti česte primjere vertikalnih trakastih ručki, ušica postavljenih pod rub posude te bradavičastih i rogolikih izbočina na bikoničnim prijelomima posuda.

Sopotsko naselje na Ivandvoru možemo datirati u razdoblje od 5010 do 4500 god. pr. Kr. što nam je potvrđeno serijom od četiri radiokarbonskih datuma.

Osim sopotskog naselja na nalazištu Ivandvor - šuma Gaj registrirano je i manje srednjovjekovno naselje datirano u 13.-14. st. te su ustanovljeni i sporadični nalazi iz razdoblja antike datirani nalazima novca u 3/4 st.

● **FRANJEVAC**
➔ 18-19/36

FRANJEVAC
SJ 477-

U razdoblju od 26. 02. do 26. 07. 2007. godine provedena su zaštitna arheološka istraživanja na položaju Franjevac. Arheološki lokalitet (AN 26) pozicioniran je na trasi autoceste Beli Manastir - Osijek - Svilaj, dionica Osijek - Đakovo, stacionaža 60+150 - 60+600. Ukupna istražena površina iznosila je 36.000 m².

Nalazište Franjevac nalazi se jugoistočno od Satnice Đakovačke na povišenom položaju - gredi koja se proteže u smjeru sjeveroistok - jugozapad. Teren na kojem se nalazi arheološki lokalitet pripada prostoru panonskog bazena, točnije Đakovačko-vinkovačkom ravnjaku. Geološke naslage koje izgrađuju teren su prapor (les) i jezersko-barski sedimenti (glinovito-pjeskoviti materijali) u izmjeni.

Uzvisina na kojoj je smješteno naselje s južne strane omeđena je niskim vodoplavnim područjem. Riječ je o jednoslojnom lokalitetu s horizontalnom stratigrafijom. Na temelju zaštitnih arheoloških istraživanja na nalazištu Franjevac možemo govoriti o postojanju jednog većeg pretpovijesnog naselja kao i o manjem naselju iz srednjovjekovnog razdoblja.

Pretpovijesno naselje proteže se između stacionaža 60+150 do 60+450. Najveća koncentracija objekata zabilježena je između stacionaža 60+300 i 60+400, odnosno na jugoistočnoj padini grede, te je očito da se naselje proteže dalje na istok.

Srednjovjekovno je naselje manje, najveća gustoća nalaza je između stacionaža 60+150 i 60+250, odnosno na platou i to na sjeverozapadnoj strani platoa.

● **FRANJEVAC**
→ 20-21/36

Među ukopanim objektima na nalazištu Franjevac najviše je pretpovijesnih - po keramici nalazište možemo pripisati nosiocima eneolitičke, kostolačke kulture. Uglavnom je riječ o otpadnim jamama i o dugačkim, uskim kanalima i stupovima, koji su najvjerojatnije služili za pridržavanje konstrukcije, možda nadstrešnice ili su bili dijelovi ograda oko kuća ili prostora namijenjenih za čuvanje stoke. Ustanovljeno je i nekoliko dubokih jama zvonolika oblika koja su služila kao spremišta, odnosno mjesta za čuvanje zaliha. One su naknadno (sekundarno) pretvorene u otpadne jame ili u mjesta u kojima su sahranjivani pokojnici ili ritualno životinje. Ono što je najvažnije za istaknuti su nalazi zemunica, odnosno većih radnih i/ili stambenih prostora. Ukopi zemunica kao stambeno-radni prostori uglavnom su nepravilna, ovalna oblika s više izdvojenih manjih prostora te ponekad s dublje ukopanim stupovima na dnu na kojima je počivala krovna konstrukcija. Sve zemunice imaju okomito ili koso postavljene stjenke, a djelomično i nadzemni dio konstrukcije na što ukazuje i velika količina kućnoga lijepa.

Među pretpovijesnim objektima ističemo jedan veliki objekt, veličine 20 x 17 metara. U objektu je u zapunama pronađena velika količina keramike, oko 3000 ulomaka. U objektu su ustanovljene kalota djeteta te lubanja žene. Istočno uz zemunicu istražena je jama primarno korištena kao spremište velikog stambenog objekta (cilindričnog je oblika), a sekundarno je poslužila kao mjesto pokopa. U njoj je ukopan čovjek s dvije životinje (psa?).

Kostolačko naselje na nalazištu Franjevac ide u red jednog od većih istraženih nalazišta te kulture u sjevernoj Hrvatskoj, te kao takvo ima važnu ulogu u njenom sagledavanju. Detaljna analiza cjelokupne istražene građe svakako će rasvijetliti odgovore na mnoga pitanja vezana uz način života kostolačke populacije kao i probleme njene periodizacije.

Od svakodnevnih uporabnih predmeta na Franjevcu su pronađeni keramički pršljenci za vretena i kalemovi te veći utezi kružnog ili piramidalnog oblika. Koštana i kamena produkcija pokazuje standardne odlike. Zastupljena je cijepana litička industrija (266 kom.): jezgre, sječiva, grebala, strugala, odbojci i krhotine te glačane kamene alatke. Zastupljena su i koštana šila koja su vjerojatno služila pri ukrašavanju keramike. Na nalazištu je pronađeno šest bakrenih predmeta, uglavnom šila i jedan ulomak, moguće bodeža.

Nalazi keramičke sjekirice, žrtvenika te četvrtasta posuda kao i ukopi lubanja u jami i unutar zemunice govore nam i o nekim religijskim (kultnim) aspektima života kostolačke populacije.

Preliminarna tipološka analiza keramičke građe kostolačke kulture s nalazišta Franjevac pokazala je slijedeće. Najzastupljeniji oblici su kalotasta zdjela bez izražena dna i zdjela izvučena vrata. Ostali karakteristični tipovi zdjela su one zaobljena tijela, bikonične i konične zdjele. Od svih tipova izdvojeno je po nekoliko varijanti ovisno o dimenzijama, sekundarnim dodacima (ručama i ušicama) i modifikacijama ruba. Među materijalom su također izdvojeni zaobljeni lonci i lonci S-profilacije uz posude s uskim otvorom i dvije ručke na truhu (amfore) te konične i šalice konkavnog tijela s ručkom koja nadvisuje rub. Izdvojeno je nekoliko ulomaka izduženih posuda (Fischbutte) te četvrtastih posuda.

Preliminarna analiza uzoraka iz flotacije pokazala je da su nositelji kostolačke kulture poznavali: jednozrnu pšenicu (*T. monococcum*), vrstu divlje trave - ovsik (*Bromus*), bazgu (*Sambucus sp.*), grašak (*Pisum sativum*), grahoriku-kukavičicu (*Lathyrus sativus*), drijen (*Cornus mas*).

Iako pripada tipu jednoslojnih nalazišta (bez kulturnog sloja i vertikalne stratigrafije), preliminarna tipološka analiza keramike kao i dobiveni C-14 datumi pokazuju da je na položaju Franjevac bilo jedno dugotrajnije naselje pripadnika kostolačke kulture u trajanju od 3340. do 2840. god. pr. Kr.

Osim kostolačkog, na nalazištu je ustanovljeno i manje srednjovjekovno naselje. 95 jama po nalazima keramike sigurno se može pripisati tome razdoblju. Uglavnom je riječ o manjim i plićim otpadnim jamama, a i vatrištima (pećima) na otvorenom, ukopanim u plitke jame.

Preliminarna arheobotanička analiza iz jedne srednjovjekovne jame pokazuje korištenje žitarica: bobak (*Vicia faba*), grahorika - kukavičica (*Lathyrus sativus*), pšenica (*T. aestivum*), proso (*Panicum miliaceum*), kupina (*Rubus sp.*), *T. dicoccum*, dvornik (*Rumex/Polygonum*), lobod (*Chenopodiaceae*), karanfil (*Caryophyllaceae*).

● **IVANOVCI GORJANSKI - PALANKA**
➔ 24-25/36

U razdoblju od 02. 04. do 10. 06. 2007. godine provedena su zaštitna arheološka istraživanja na položaju Ivanovci Gorjanski - Palanka. Arheološki lokalitet (AN 24) pozicioniran je na trasi autoceste Beli Manastir - Osijek - Svilaj, dionica Osijek - Đakovo, stacionaža 57+250 - 57+600. Ukupna istražena površina iznosila je 28.000 m².

Arheološki lokalitet Palanka smješten je na blago povišenom položaju - gredi, sjeveroistočno od Đakovačke Satnice i zapadno od Ivanovaca Gorjanskih. Greda se proteže u smjeru sjeveroistok - jugozapad, a buduća cesta presijeca ju u smjeru sjeverozapad - jugoistok.

Lokalitet je već dosta uništen gradnjom poljske ceste koja je naknadno pretvorena u kanal te služi kao divlje odlagalište smeća te obradom zemlje (naročito se to vidi na istočnoj strani lokaliteta koja je vidno niža od zapadne).

Prema prikupljenim površinskim nalazima, arheološki lokalitet na položaju Ivanovci Gorjanski opredijeljen je pretpovijesnom razdoblju. U jesen 2006. godine na nalazištu su provedeni probni rovovi kako bi se ustanovila veličina nalazišta.

Uzvisina na kojoj je smješteno naselje sa južne strane omeđena je niskim vodoplovnim područjem (gdje je prokopan i kanal Jošava). Riječ je o jednoslojnom lokalitetu s horizontalnom stratigrafijom na kojem su ustanovljeni tragovi naseljavanja u pretpovijesnim razdobljima te u razdoblju srednjega vijeka.

Kulturni sloj nije se očuvao niti na jednom dijelu nalazišta te je vjerojatno uništen poljoprivrednom obradom.

Najveća je koncentracija objekata zabilježena između st. 57+400 i 57+500, tj. na južnoj padini grede. Na površini između stacionaža 57+250 i 57+300 ustanovljeno je također dosta objekata, međutim uglavnom je riječ o stupovima nekih recentnih (moguće od torova koji su tu bili početkom 20. stoljeća) ili čak prirodnih pojava.

Pretpovijesnih je objekata 13. Uglavnom je riječ o otpadnim jamama i o dugačkim, uskim kanalima i stupovima, u čijim je zapunama pronađena keramika koju možemo pripisati razdoblju ranog i kasnog brončanog doba dok je u jednoj jami pronađena keramika rađena na kolu koja pripada mlađem željeznom dobu.

Među ukopanim objektima na nalazištu Ivanovci Gorjanski - Palanka najviše je srednjovjekovnih. Uglavnom je riječ o otpadnim jamama, stupovima, a pronađeno je i dosta manjih, plitkih jama koje su imale zapečeno dno te su vjerojatno služile kao ognjišta na otvorenome prostoru.

Dio stupova nije se moglo sa sigurnošću pripisati srednjovjekovnom razdoblju jer u njima nije pronađena keramika, dok su u nekima pronađeni samo željezni čavli koji mogu biti i recentni.

Za neke manje objekte - stupove nemoguće je bilo odrediti jesu li od nekih pretpovijesnih ili srednjovjekovnih konstrukcija (u 22 stupa pronađen je isključivo lijep, ili malo ugljena i kostiju, na žalost nedovoljno za C-14 analize).

Kako je na nalazištu u različitim razdobljima, tijekom 20. st. bio posađen voćnjak, a također je zabilježeno i postojanje tora za životinje, za neke je objekte (u kojima uopće niti nije bilo nalaza) moguće za pretpostaviti da su sasvim recentne ili prirodne pojave.

● TOMAŠANCI - PALAČA
→ 28-29/36

U razdoblju od 09. 10. do 8. 12. 2007., te od 25. 02. do 26. 06. 2008. godine provedena su zaštitna arheološka istraživanja na položaju Tomašanci - Palača. Arheološki lokalitet (AN 22) pozicioniran je na trasi autoceste Beli Manastir - Osijek - Svilaj, dionica Osijek - Đakovo, stacionaža 53+500 - 54+300. Ukupna istražena površina iznosila je 64.000 m².

Arheološki lokalitet Palača smješten je uz cestu koja iz Tomašanaca vodi prema Gorjanima. Lokalitet se proteže na platou grede, njezinoj sjevernoj padini te se nastavlja dalje u ravno, nizin-sko, močvarno područje. Lokalitet je već dosta uništen gradnjom poljske ceste koja ga presjeca oko st. 54+150 te drenažnim kanalom oko st. 53+850.

I cesta i kanal presjecaju lokalitet u smjeru zapad - istok. Još jedan kanal se nalazi na prostoru na kojem je registriran lokalitet, i to sasvim na sjevernom dijelu lokaliteta te ga presijeca u smjeru sjever - jug.

Na temelju zaštitnih arheoloških istraživanja na nalazištu Palača možemo govoriti o postojanju nekoliko pretpovijesnih naselja - iz razdoblja kamenog doba (neolitika), bakrenog doba (eneolitika) te ranog brončanog doba. Na jednom je dijelu lokaliteta (između stacionaža 53+850 i 54+050), sasvim na ravnom, močvarnom tlu, ustanovljen naplavinski sloj debljine 050 - 0,80 metara ispod kojeg je ustanovljena najintenzivnija naseljenost.

Sasvim na južnom dijelu lokaliteta, na platou grede (između stacionaža 54+150 i 54+300), ustanovljeno je naselje pripadnika neolitičke, starčevačke kulture, od 5660. do 5300. god. pr. Kr.. Rubni dio starčevačkog naselja ustanovljen je i u nizini, ispod naplavinog sloja.

Uglavnom je riječ o otpadnim jamama i o dugačkim, uskim kanalima i stupovima koji su najvjerojatnije služili za pridržavanje konstrukcije, možda nadstrešnice ili su bili dijelovi ograda oko kuća ili prostora namijenjenih za čuvanje stoke. Istraženo je i nekoliko zemunica, odnosno većih radnih i/ili stambenih prostora. Ukopi zemunica kao stambeno - radni prostori uglavnom su nepravilna, ovalna oblika s više izdvojenih manjih prostora. U jednom je objektu ustanovljena i kupolasta peć. U dosta je jama pronađena veća količina lijepa, vjerojatno od urušenih zidnih konstrukcija.

Među ostacima materijalne kulture najzastupljenije je keramičko posuđe, uglavnom crvenkaste ili oker boje, često ukrašeno barbotinom ili tamnim slikanjem. Od oblika prevladavaju zaobljeni lonci te posude na nozi.

Posebnu vrstu keramičkog oblikovanja predstavljaju žrvenici. Klasičan oblik u starčevačkoj kulturi je žrtvenik na četvrtastom postolju na četiri kratke noge s niskim recipijentom. Na našem je nalazištu pronađeno nekoliko ulomaka žrtvenika. Na lokalitetu je pronađeno i nekoliko ženskih figurica - idola.

Na lokalitetu Tomašanci - Palača najzastupljeniji su nalazi koji pripadaju eneolitičkom, bakrenodobnom razdoblju. Među iskopskim objektima ističu se nalazi nadzemnih objekata pripadnika lasinjske kulture.

Do nedavno se smatralo da lasinjska kultura ne poznaje metal (bakar) te da nosioci te kulture žive u isključivo ukopanim jamskim objektima. Međutim, novim su zaštitnim istraživanjima oko Đakova i Osijeka ustanovljeni metalni nalazi (uglavnom bakrena šila) kao i tragovi nadzemnih objekata. Radi se o pravokutnim, dugim građevinama, s po jednom ili dvije postorije.

Oko kuće bili su napravljeni uski rovovi (kanali) za zidnu konstrukciju, koji su s vanjske strane pojačani nizom potpornih stupova. Jedan potporni stup nalazio se i u sredini kuće. Lasinjsko je naselje prema do sada dobivenim analizama egzistiralo oko 4000. god. pr. Kr.

Da je riječ o iznimno povoljnom položaju za naseljavanje svjedoče nam i nalazi kasnoeneolitičke badenske kulture te nalazi iz razdoblja ranog brončanog doba datirani oko 2300. - 2200. god. pr. Kr.

● **JURJEVAC - STARA VODENICA**
➔ **32-33/36** ➔

U razdoblju od 25. 03. do 15. 05. 2008. godine provedena su zaštitna arheološka istraživanja na položaju Stara Vodenica. Arheološki lokalitet Stara Vodenica smješten je na trasi autoceste Beli Manastir - Osijek - Svilaj, dionica Osijek - Đakovo. Lokalitet se vodi pod brojem AN 18 A, a nalazi se između stacionaža 46+700 - 46+900. Ukupna istražena površina iznosila je 16.000 m².

Arheološki lokalitet Stara Vodenica smješten je na blago povišenom položaju sjeveroistočno od sela Jurjevac Punitovački, uz cestu koja vodi prema Beketincima.

Lokalitet je smješten uz rijeku Vuku, na mjestu gdje ona blago meandrira. S južne strane lokalitet je omeđen poljskim putem i kanalom iza kojeg se nastavlja šuma (Saonički lug).

Riječ je o jednoslojnom lokalitetu s horizontalnom stratigrafijom. Na temelju zaštitnih arheoloških istraživanja na nalazištu Stara Vodenica možemo govoriti o postojanju dva manja pretpovijesna naselja kao i o manjem naselju iz srednjovjekovnog razdoblja.

Koncentracija nalaza sugerira da su se naselja prostirala u smjeru SZ - JI. Najveća gustoća objekata evidentirana je između st. 46+820 do 46+760 i to uz zapadni rub trase, pa je za pretpostaviti da se glavnina naselja proteže upravo na tu stranu.

Konkretni dokazi o postojanju stambenih objekata na ovom nalazištu nisu pronađeni, iako neki od stupova, poredani u pravilne redove, daju za naslutiti postojanje nadzemnih objekata. Uglavnom su pronađeni kanali i stupovi, koji su najvjerojatnije temelji ograda za čuvanje životinja te otpadne jame i ognjišta na otvorenome.

Keramički materijal je malobrojan, ali dovoljan za kulturološku determinaciju nalazišta.

Gotovo većina pretpovijesnih jama ima svijetlijesmeđu zapunu, punu komadića lijepa i mjestimice gara i ugljena. Uglavnom su jame plitke, od 0,25 - 0,50 m. te bez nalaza ili sa sporadičnim ulomcima keramike. Niti jedan objekt nije očito imao funkciju stambenog, već je uglavnom riječ o otpadnim jamama ili o radnim prostorima. Keramički materijal u njima prilično je loše kvalitete, grube fakture. Materijal ima karakteristike eneolitičke lasinjske kulture, ali dosta rane faze, jer je na dijelu materijala vidljiv sopotski utjecaj. Nalazi keramičkih žlica s tuljcem za nasad također nam potvrđuju pripadnost lasinjskoj kulturi. Dobiveni apsolutni datumi kreću se u rasponu od 4320. do 3960. god. pr. Kr.

Osim bakrenodobnih nalaza na lokalitetu su ustanovljene i dvije jame sa srednjobrončanodobnom keramikom. Analiza drvenog ugljena iz jedne od jama datira ju u 16. - 15. st. pr. Kr.

Srednjovjekovno naselje možemo datirati između 10. i 13. st.. Uglavnom je riječ o otpadnim jamama, stupovima, a pronađeno je i dosta manjih, plitkih jama koje su imale zapečeno dno te su vjerojatno služile kao ognjišta na otvorenom prostoru. Zanimljivo je da je u gotovo svim srednjovjekovnim objektima pronađena velika količina glinenih utega/kugli (više od tisuću ulomaka, ukupne težine 3,5 kg).

Dio stupova nije se moglo sa sigurnošću pripisati niti pretpovijesnom niti srednjovjekovnom razdoblju jer u njima nije pronađena keramika (ukupno je 117 stupova u kojima nije pronađen pokretni materijal).

